

Alæcdu ë ke cin ë tak rin ku ba kök tənē Australia. Yin awicku ke puuth ku ayeku tak lon bin puou miet ë pandun yiamic.

Cuec tənē ee yi gam cuutic ciekic tənē xaan kok ba ke nyic nēn juir yin rət tənē piirdun yiam Australia yic ku atō nē wēbthait de Bak ë Ƴōth ku gēm de Mīth ë baai ku jɔl ya thok kök kee 37 tō nē www.immi.gov.au/allforms/languages/languages_num.htm Tənē. Abeköök kok te kər keek yien bik narj ke nyicke kecit Australia, ka bik yok tənē kəc ruai keke, mēethken ku jɔl aa jam Australia yic. Na nɔŋ yiobdun det leu ba looi ke yi ŋoot ke yi kec bæen, ka leu be yin kuɔny ë rēerduic.

Mäktēm de bāk kəc rēer nē Australia web apaam atō ë www.immi.gov.au/living-in-australia/ ku a ka juac rēer lək gam ku māt ke kuny kuny tō thīn tənē abeköök yiam puɔc bēn.

Athör ë gōc de piir nē Australia atō thīn nē thoŋ ë Diŋlith ku thook ke juur kök kee 37. Yen anɔŋ yic kã juēc ë lək de luɔɔi ë kã ye luɔi abeköök jōt puɔc bēn, ku keek ë wël kē atō nē wēbthait www.immi.gov.au/living-in-australia/settle-in-australia/beginning-life/

Akut Australia kuotic

Australia ee pan ye kəc gam ku loor kəc, akut kuɔt yic keke kök juēc nɔŋ ciæŋ kuɔtic ku kuɔt juēc yic, thok, ku athæek. Kəc Australia abuɔc ë Ƴã juēc tō tiop nhom ëbēn. Tē cit 44% de kəc ke Australia adhiēth nē bëi kök yiic ka kəc ë ke dhiēth ke abō dōɔl.

Kəc Australia aye ka juac de atheek loi. Rään tok aben alau nhom lēu bēn narj ke luel ku muk ciēŋ den ku kak atheek thæer, ë loŋic, ku alēu be lui ku yē rään Australia. È tueŋ, yin aci lēu ba ciēŋ akut jueric cit kan, ku na yē yin kəc lör ku nɔŋ atheek tənē kəc, ke wël ku ka thæer, ke yin alēu ba rēer thīn ku lēu ba tiam e piir duic.

Nhom lääu ku thoŋ ë nhom de kəc nē Australia atō nē raan ëbēn cin ku bī raan kē ye kēde ya looi. Yin aye yin ŋjōth lon bin Australia ya riēu ku kuɔnyē dhɔl ke piir yee kəc ëke mat thīn cīi gam nē raan ëbēn, ku kuɔnyē gēm yenē kuɔt gam ëbēn nē Australia ɔl nē piathden ku rēēcden ëbēn. Anɔŋ miriic kediäk tō nē Australia nɔŋ lööŋ ye kuac nē tək de kəc yic (ci mēn tək ë kəc yic nē kuat, rōör ku diäär, kəc nɔɔk nɔŋ ŋək, kəc cī dhuɔɔk, ka kəc ye röt thiaak ë ke thoŋ ye kē rōör ka diäär) ku jɔl ya nē piir yic (ci mēn de luɔi, ku pōoc, ku tē de nyuuc, ku Ƴã ke Ƴæc de kēŋ ku Ƴã ke loi loi, ku kã ye miric ke looi).

Diŋlith e thoŋ thandit, na cɔk ya yen ë nɔŋ yen thok juēc wër 260 tō nē Australia, nɔŋ yiic yik thok ke kəc nɔŋ nhīim baai. Na ci yin yē jam apath e thoŋ diŋlith kē yok awic yin ba pioc thoŋ diŋlith arēt tē lɔc yin lac bēn. yin alēu ba narj yic tənē Ƴōöt gār cin wēu cilic a guir thoŋ diŋlith kəc diit abeköök (AMEP). Käk kecit loi loi aguir kēnē atō apam 5 nhom.

Ajuer ku keratin

Lon kəc Australia aleu be yin gam lek ajuer Australia nhom ku looŋ keratin. Aleu be yin ke lek yerjo ba leu ku ke ci leu ba bæei Australia, ciēŋ loi rət tənē bæeidun kak baai, laai/kak luɔi lēi, ku loi loi ajuer. Tənē lək juac lɔr ë www.customs.gov.au

Weu ku yon weu

Yin alēu ba athor cath yē weu dɔm guir aya weu kək ci gam ciman weu Amerigak aya weu kəc Australia ke yikec ɔɔ cath. Yin alēu ba weu pandɔ wāric tənē weu kəc Australia ë Ƴã juac mataar thei de Australia.

Kəc aye weu ken col muk e Ƴon weuic aya Ƴã weu kəc. Na ca tē bin weu ya tou thin lieb kēnē toŋ de Ƴã ke eben duic ewiik ka dhatemic, ke yin col wic athordun keny bëei kək etok. Tē ci wiik ka dhatem thok ke yin wic det lēu bi yin nyuuth rin bin ke tede tou weu thin lieb.

Ƴac

Yin alēu ba tede Ƴac yok ë mataric ku yeth yin agut tē bin yinyuɔc thin. Yēn anɔŋ thurmbiil yē juric ku bathaat ë Ƴã thei eben ku mataar juac kək.

Rin ba thurumbil kuath, ke yin wic ba narj athor kueth de Australia. Athor dit kueth aleu be gam thaa ciekic. Lek te thiak kek pandit mac wēt tok aya makteb nɔŋ thurumbiil kəc jɔt tənē lek kecit yok athor kueth (Ruktha). Athor telepun tō xaan ciēŋ ë akut thoŋ gōr kēnē nyuth juac.

Cuɔk riēu de lööŋ ke pōör nhom alēu bī yin yiēn anuaan diit de wēu, ruktha duun de kuēth alēu bīi nyai ka tekdo yin alēu bīi mac. Lööŋ ke Australia aaril yiic arēt tēde awuur ku dək de māu. Ee awāc ba dek nē māu ka ba muɔl ku kuēth ë. Löŋ de Australia aye lueel lon dhil ran tō ë thurumbil yic ëbēn pōöth duɔt nē ye yic ka mec ë meth piny nē thōny de yic.

Be Ƴot gam

Ba riop/Ƴoc Ƴot/piny, yin alēu ba yok ke ci ɔɔɔ e giridaa yiic, internet nhom aya tənē akuut kəc Ƴōöt jeric wei. Dɔm wēu ë rathum, thoŋ ke cit tənē ariöp pēn tok ku māt ariöp pēn tok yē cuat piny tueŋ wen yē loi tē riop yin. Yök bëei nē Australia yen alēu bī yic riēl ku ariöp alēu bī dit.

Thukuul

Thukul yen aaye thany thin tənē Miith aben tō kaam ruun ka 5 ku ruun ka 15 ë dit denic. Keek ruunke alēu bik yic tek te thin kor nē bëeidit kək macke wēt tok ku abaŋ bëei kək. Yin adhil ba miithku lac gāt rin piny e thukulic na lēu rət.

Thukul miith tō kaam ruun ka 3 ku ruun ka 5 e dit denic yen atɔ thin aya. Yen e col tō kaam thin ciekic ku aci ye thany thin.

Lək kecit ten yok thukuul atɔ tənē Pandit mac wēt tok aya makteeb piöoc ë panditde. Telpun nyooth ten aleu be yin nyuoth ka juac.

Gël de röt Australia

Cīmen ë tää de nē bëi kök yiic, anɔŋ kã ril lēu kəc ë nək puuth bīi ke gël. Kuaŋ nē cir yic ka wër yic anɔŋ yic kē riēc kəc ku alēu bī narj kē nək kəc thīn. Nē ciir Ƴou, yin adhil ba ya kuaŋ nē kaam de alēm thith keke alēm makec ka rēer ë/mäl ë, dunē kɔn them ba kuaŋ. Dēp de rec nē dōt ke ciir nhīim anɔŋ yic adier ku anɔŋ kē nək kəc thīn ëya.

‘Buɔt’ ke Australia aanɔŋ yiic kārur ku kām rac arēt. Nē pen diit ŋuēn yiic apuuth ba ŋoot ke yin tiŋ rət ku ye rət gël wakōu apuuth.

Ƴoc   piir Australia yic

K ke piir Australia aaril yiic ar t, aci th n  k  b i k k, at   nhial ar t. Yien apu th k n  ye yin tak kecit te bin rot luci thin ku kuatdu te cit t n  ruun ka rou. Duŋ teu yi nom  n bin luci lac yok.

Muk yi nom aya,  oc te  ooth yin thin at   nhial. An ŋ ka juac  oc ci rot liab thin   cathic t n  Australia, n eb kak baai ku goc pan yiam.

W u   Cēntaliŋ ku k  yek  luŋi k c

Miric de  othrelia ee k c nuan ku k c n p kony ku bik rot ya l u n  kuny kep c n  nin k k n  dh l de aju er c l Cēntaliŋ.

W l c i lueel  t n aaye jam n  kēriëëc  ben nyooth dh l yic, yin adhil   jam kek  Cēntaliŋ n  k k ad cku loithook kek  k ke raan  ben.

Yin al u ba M kt  b ye Cēntaliŋ luui th n ku telepuun ken y k n  buŋ de telepuun   baai duŋ. Yin al u ba jam kek  tueny de Cēntaliŋ ku b i k  thi c keek b  r t n ŋ yin n  thoŋdu t  yup yin 131 202. K n acie aju er de w r   thok ku k  c i g t. Yup de yee namba k n ee w u l om cimën de yup de namba d  abac   t d   othrelia. Tekd  t  yup yin n  mobail ka telepuun c i c p piny a eer ke yin al u ba w u ju c t au piny.

Cēntaliŋ an ŋ w l ju c yee l k k c t de lu k ku w u ken ye d m k c, men n ŋ yic w l c i waar n  thok k k yiic. Ku ba w l k k c i gut n  thok k k y k, yu p   131 202 ka  c n  webthait www.centrelink.gov.au ku  c 'ok aaye jam n  thoŋdu' t  n  apam tueŋ de webthait.

L k juec kecit kak ari p g l kuony aya amet met piny nom ci gam nom tueŋ ke yin kec go b n n  Australia al u bi yok cilic:

Website: www.centrelink.gov.au
Mail: Centrelink International Services
GPO Box 273
HOBART TAS 7001
AUSTRALIA
Telepun: 131 673 (Lu k Amat nom   piny nom ruk n  Australia) (Centrelink)
131 202 (t de w l t  n  thok k k cie Yilic)
+ 613 6222 3455 (Australia yic a eer)
(T au   yinhom: T  g or yin ba m kt  b de C ntaliŋ yu p t  c n   a eer Australia, nambaa ciyen   w u t au piny at  n  b i ju c.  c t ŋ webthait de C ntaliŋ an ŋ yic li th de yee nambaa k ).

W u yee d m k c ke baait k

Ac n kaam yen  tiit ku b i raan jal d m w u ke k c   baait k, men ye kony n  mu k   mith yic. Ab k ok aaye naŋ yic t de ku ny n   c de panakiim n  dh l de Medik  r  othrelia.

Aju er de kuny   k c ke baait k at  n  m kt  b ke Medik  r ku C ntaliŋ yic  ben. W l ju c k k ye yith t  n  thok ke ju r  ben al u b i y k n 

Webthait: www.familyassist.gov.au
Telepun 136 150 (n   othrelia yic)
131 202 (t de w l t  n  thok k k cie Yilic)

W l ke dac p oc de mith thii kor n  k ri  c ku mu k den at  n :

Webthait: www.mychild.gov.au
Telepun: 133 684 (n   othrelia yic)

Kaam de ti t t n ŋ k c pu c b n  othrelia

Na ye yin ab k k j t pu c b n  othrelia ke yin acie naŋ yic t de w u ye Cēntaliŋ d m k c.

Ke yi ye ran pu c b n yin ag r ba kan tiit n  wiik kee 104 (yen ee kaam ye k c j t tiit) ke yin ci goor d m de w u ku w u ke ku ny k k y k cimën de w u   k c g or   lu k ka w u   mith   thukul.

B rde, ku t  yen  ye th ŋ k u th n ku b i rot ya looi t n ŋ ŋa, k k aaye t  kek  k ol   b i yin  othrelia ku ku ny ca thi c. Kaam ca n k ke yi t   othrelia n  piirdu yic  ben aye mat n  kaam c i yin tiit yic.

Na ci Kaam ye K c Pu c B n Tiit yi l ny   ka pu th ba jam kek  Cēntaliŋ  lant ŋt i na ci piirdu ye yic waar, cimën, yin aci naŋ meth, yin acii nyu c n  londu yic ka yin aci tuaany.

K c pu c b n cie 'Kaam ye K c Pu c B n Tiit' n k

An ŋ k c ju c cie kaam ye k c pu c b n tiit n k men n ŋ yik na ye yin ran/m nhbaai de  othrelia ka c i yi dhi  th kek  m nhbaai de  othrelia, ka yi b   othrelia k  yi ye ab k k ka d  th ŋ kek  yen, ka muk yin b tha loithok l u b n  yin pu l.

Na t  yin n  gu m yic n  w t de w r c i piirdu ye yic waar ku c n t  l u ba lu i ye, tekd  yin al u ba naŋ yic b i yi yi n Ku ny Loithok. Nyuuc n  luci yic ka cu k y k n  luci acie k  yen  k c yi n ku ny loithok

An ŋ w l ju c k k ye raan c k aci tit n  kaam yen  tiit n  ku ny. Yin al u ba Awereŋdu tu c Cēntaliŋ ku ba them na l u b i yi yi n ku ny k  yi ci k n tiit n  kaam yen  tiit.

K  gorke (l oŋ) t n ŋ k c n ŋ yic bik cien  othrelia.

P ncon ku w u k k yee gaam aaci yen  kan tiit n  kaam c i lueel, k  t  th n an ŋ 'k  ye kan g or (l oŋ) ku b i raan jal mat n  k c baai' cimën de:

1. W u ke m dhi  th ku k c j k aaye kan naŋ wiik kee 104 ku ba ke jal y k.
2. W u   pëncon de k c ci dhi p ku k c n ŋ ni op, an ŋ yic ti t n  ru n 10

An ŋ k  thii k k ye pu l n  yee l oŋ k  yiic n  thaad , cimën, na ye yin ab k k, ka n ŋ ni op ci yin l ny ke yi ci th ap   y  t  othrelia, ka b r n  baai n ŋ amat de kek   othrelia ku amat l u b i w u g r b i ya d m yin  othrelia cool.

K  ke Niu Dhilën (men cie k c ke  othrelia)

K c ye y  t  othrelia keke cath n  Awereek ke Niu Dhilën aaye yi n B tha Loithok (SCV) n  b n den yic. K c n ŋ SCV   b   othrelia n  p ei   b i, k  ye nin 26, 2001 aamuk l oŋ ke SCV keek. K c k k jal  k b n n  p ei   rou, k  ye nin 26, 2001 c k ci  n aac n yic de l oŋ ke SCV.

K c n ŋ yic de l oŋ   SCV aal u bik b n k ke ye k cbaai k   othrelia ku aal u b i ke yi n ku ny de Cēntaliŋ t  r er kek  othrelia ku tin k l oŋ thook  ben cimën de 'k  ye k c c k aye k c baai' ku 'kaam yen  tiit'.

K c muk awareek ke Niu Dhilën ci r er  othrelia n  ru n thi ar gal n  p ei de rou k  ye nin 26, 2001 ku c n k  l oŋ ke SCV aaleu bii ke yi n   Cēntaliŋ n  yic   t k t  g or kek   luci ka cik tuaany ka yek  mith   thukul. Na n ŋ k  yic,   ka l u b i ke mu c n  p i kee dhetem   ke bu th ke c k.

Amat de wëu ye döm kɔc në kaam de ʏothrelia ku Niu Dhilën tekdö alëu bī kɔcbaai ë Niu Dhilën kony bīi ke ya döm wëu ë pëncon de kɔc cī dhiɔp, pëncon de kɔc nɔŋ niööp ka wëu e dumuk.

Kɔc muk awerereŋ (pāthpuɔt) de Niu Dhilën rëër ʏothrelia tekdö aalëu bīi ke yiën thīm (kaat) ye wëu tek yiic tēde kēriëëc ëbēn ku döm ë ke wëu në mëktēm ye kɔcbaai kony.

Luëel de Kuɔɔny

Luëel de Kuɔɔny ee ya löŋ në kaam de ranbaai de ʏothrelia ka akutnɔm (ran kony) kekë miric de ʏothrelia. Ran kony ayeë gam bī kuɔɔny ya gām ran bō ʏothrelia (abëkōk kony e) në rëër de yic ʏothrelia ku cī bī rɔt gei në Cēntaliŋ. Luëel de Kuɔɔny ee tō në nyin yic në run kee 2 ka run kee 10, ë guöt ë tē tō bitha cīi gaam thīn. Na thiëc yin kuɔɔny tēnɔŋ Cēntaliŋ, ku yee yen ë tēde tēnɔŋ ran bīi yī ëya, kē ran ë bīi yī adhil wëu ë Cēntaliŋ ye yiën week cuöl miric.

Pial guop

Miric de Australia ee kony në kake panakiim cīt yī tuaany de guöp, ku tēëu ë piny de wëu ë tuaany de nyin ku wëu kōk ke panakiim në akutnɔm cɔl Medikëër. Medikëër ee kɔc cɔl abec ke tē cīn wëu në panakiim ke kɔc kedhië ka në wëu lik tēnɔŋ diktoor, ku diktoor nɔŋ nyiny dīt, ku dītoor ke nyin ku diktoor ke lec tō në ajuëer yic. Na ca kuɔɔny de Medikëër cuöp, kē lɔ du panakiim ka tēnɔŋ diktoor aci lëu bīn wëu juëc ya taau piny.

Tē gōör yin e ba yok lɔn nɔŋ yin yic ku ba rɔt gāt piny në muɔk wal de Medikëër yic, ke yin aleu ba lɔ maktēm duön de Medikëër Australia ke yin muk athordun de Pathpuɔt, athör de keny bëi kɔk, ku jɔl ya bitha dun rëër yin alawën Australia. Na muk yin athör rëër yin alawën Australia wën theer, ke yin alëu adhil ba wël kōk cīn ë ke thiëc në athör de rëër/bēn Australia luëel.

Kɔc juëc muk bitha kam kiekic aci nɔŋ yic tēnë gēt rin piny në Medekëer, ku yen kōk aye ke puol, cimën kɔc ci ke tau tēnëd bitha de rëër ku ci ka wicke māt thīn. Yin alëu ba Maktāb dun Medekëer tēn rëër yök kāŋ thīn la neem rin ba lac yök na nɔŋ yin yic. Na cīi yic thiëc yök ëbēn, ke yin adhil bī yī yiëk namba Medekëerdu ba muk agut be katdu tuɔc yin në tecit tēnë week ka 3. Në kuëer juëc, ke yin alëu ba wëu panakiim cuat piny ku bëer ë thiëc në abëk ken në dhöl de Medikëër bī yin dhuök bak de wëu.

Miric de Australia ee kony në wëu ke wël kōk ë panakiim në dhöl de ajuëer de wël ke panakiim (PBS). Na ye yin gōör në wël juëc në ruöön tōk yic, kē ajuëer de (PBS) ee yin kony. Na ca wëu ke ajuëer de (PBS) cuöp ku kɔc ke wal aci yin yiën kaad, kē cīn de wël kuun ke (PBS) abī kur arëët ka bīk kōöth cīn wëu agut abī ruöön thök. Na ca kuany në wël tōö cīn den ë ke nhial ka tē cīi dīktor du yin gāt wël juëc wëu, ke yin adhil ba keek ke wëu kē tääu piny.

Medikëër ku jɔl ya PBS amec Maktēm de Medikëër Australia keek.

Medikëër Australia amuk panakiim yenë wël ke tuenytueny tuɔm, amuk lith nɔŋ yic kariëëc ëbēn cīi tuɔm në mīth gup tōŋ ë yee keek run dhorou (7) lɔ piny. Na nɔŋ yin menh nɔŋ run ka 7 lɔ piny, ke yin tääu ë yinhom ba awereek ken ke tuöm bëi tenë akimdu tō Australia ku bī yin kony bī tīŋ na tō kēriëëc ëbēn tēde. Tään de tuöm de menhdu ee yin kony në kē gōr në lɔnɔŋ de panakiim tē gōr yin ba menhdu gāt piny në thukul yic ku ke löŋ në lɔnɔŋ de ajuëer ye kɔc baai kony në wëu.

Medikëër Australia amuk ajuëer de gëem de bak de guöpdu Australia (lith de kɔc cī bēk ë gup ken gaam). Kɔc nɔŋ run ke 16 alëu bīk rōt gāt piny tē gōör keek bīk bēk ke gup ken gaam tēnɔŋ ajuëer. Gēt ë piny ee tō keke tēkdu ku yin alëu ba kuany në bak ba gaam. Tēnë kɔc nɔŋ tuaany ril yic lëu bī pīir den nyai, bak de guöp duun ca gaam alëu bī keek yiën pīir dō de rou agut cī kōl dō.

Medikëër de Australia amuk Medikëër de ajuëer ë Lec Puɔc cil tēnɔŋ mīth nɔŋ ruön thiär ku abak. Medikëër de Ajuëer de Lec puɔc cil ee mīth nɔŋ ruöön 12 lɔ agut ruöön 17 kony në wëu ke lec. Na nɔŋ yin run cīt ë runkë, kē athör ku awerereŋ de wëu aaye tuöc yin. Gël de tuany de lec nɔŋ yic yik x-rays, thuöth de lec, tēëu de fluoride, lööŋ yenë ke thök ku lec gël, ku wëet de ka ye cam ka buöt ë yic de yär tō në lëu kōöth.

Medikëër de Australia nɔŋ lëk de kã ke luɔcī cīi waar yic në thook kee 19 ku ka aatō në thoŋ de Diŋlith cīi guär ajuëer yic ke ke ye athör, Baraille ku audio. Kã ke luɔcī aanɔŋ yic lëk de luɔcī de Medikëër de Australia ku nyooth de yith në kã yuicke ba ke thiëëc tēnë kã ye yök ku wëu ye döm. Abarŋ de kã ke luɔcī aatō kenë Medikëër de Australia në website yic ka Maktēm Medikëër de baaidu.

Ba kã juëc nyic:

Website: www.medicareaustralia.gov.au

E-mail: info@medicareaustralia.gov.au

Telepun: 132 011* – Medekëer
1800 020 613** – Kööny aguir yon wal
1800 653 809** – gɔt tuom menh Australia
1800 777 203** – moc gɔt akut Australia
1800 552 152** – Piŋ ku jam rilic
131 450* – Wër wël yic ku lon agam loŋ

Mail: Medicare Australia
GPO Box 9822
Në pen dun dit

Pial guop piir pei

Kɔc Australia juac aye ke wic bīk pīir pei pial guop kuany wei. Kēnë ë kok kum aya kek ë ɔoc aben de luci ë raan tuany pei ë te pei aya bëei akim thei, ku alëu bi thop tēnë looi kok kēnë ker muɔk wal akim ci ye kum, cit mēnë muk leec muk juac ye kuany ku thrumbil jöt kɔc tuany. Na wic ba pīir pial guop pei loom ke yin alëu ba kāk buɔc ke nyic:

1. Dhuk ciëen de wëu tēnɔŋ dugël ë pial ë guöpdu yitök – Tekdö yin nɔŋ yic ba thiëc në dhuk ë bak ë wëu tēnɔŋ dugël ë pial guöpdu yitök tē nɔŋ yin yic tēnë Medikëer ku cīk thiëtha në pial ë guöp peei gam në rin bīn ë keek ya yiëk wal panakiim ku jɔl ya luɔcī dëët abēn ('ancillary' ka 'extras') në tiët ka keek ëbēn.
2. Ajuër de wëu kōk de Medikëër – Kɔc juëc ke Australia ye wëu ke ajuër tääu piny aaye nan Medikëër Cīi Luëel cīi mat kek ë cīn de ajuër ye ke döm. Medikëër Acī Luëel bī ya tō ke raan abēn ke ye ajuëk aye gōör tēnɔŋ raan abēn cī tääu tēnɔŋ kɔc wën ye döm në cīn ë wëu kōk tō nhial në ye nɔm në gölde ku cīnkë kã tiit kek ë ke rōt loithook në pan akiim cīk ke tōö. Wëu ye ke yök në gölde yic aaye (në wëu ke 2011 – 2012 yic) AUD80,000 në ruön yic tē yen ran tōk ku AUD160,000 në ruön tēnë kɔc kaarou ka kɔc ke baai. Göldë kã ke ajuër kã abī mat thīn ke ye kuer de muöök de wëëric de wëu.

* Cɔt weu aci tau

** Wëu ke Yup aaye tääu piny tē yup yin ë mobail ka telepuun piny kepëc.

3. Kaam de piir ku pial e guop ku tiët e rot – Kaam de piir ku pial e guop ku tiët e rot (LHC) ee ya tæu de wæu kók piny ba ke juak në ariop de tiët de rot de pial e guop në pan akim peei yic. Ku bi ciën wæu tæu e ke piny në LHC, ke yi yoc kënë tiët e rot tænj akutnom ye wæu ke tuaany tæu piny Australia ke ninkun ke LHC noot e ke kën thök. Aköl de thök abën ee ya Alethboor aye pæi niin 1 pæi dhorou ke ke buoth ke cök ke köl de dhiëthdu aye pæi nin 31, ku na ye yin abekök puoc bën Australia ke tekdö nin kuk ke LHC aabi gæu, ku ke tō ke runkun cin e ke yæët në Australia.

Na yoc ka ci kum panakim cok dun ci niin thok ke yin alæu be thiëc ba wæu kuk juëc LHC tæu piny te cit ajuek 2% dun e wæu ya cuat piny e run tökic tæ ci yin ruön 30 yoc nhom e köl yen goc akum rot. Citmenë, na tit yin agut ci run 40, ke yin alæu ba ajuek cuat piny te cit 20% në ayoc dun kum panakim.

Abekök yam tenë Australia kek nçj run 31 yenhom acië ayoc ci rot juak tæu piny na yoc kē ka pæi panakim ci kum e pæi ka 12 e köl gēt keek aci ke gät piny e ke nçj yic tënë kāk ke Medikæer yiic ebën. Yen apath tenë thoory loom bei bec ka ci kum panakim ne run tok cok ci yin gēt tënë Medikæer. Na kuany ba tiit te cit tënë pæi ka 12 cok ci gät piny tenë Medikæer, kē yin alæu be thiëc rin ba kã thoory thiek piir tha pial ci kum cuat piny. Na nçj yin run 31 yenhom nën ci ben në Australia e menë, ëla ke thok niin LHC alæu bik thoory kek raan do abec (Nin 1pæi dhorou niin 31 köl dhiëth yin.)

Læk juac kecit kak piir peei pial guop aleu bi ke loom cilic:

Website: www.privatehealth.gov.au

E-mail: privatehealth@health.gov.au

Mail: MDP 954
Department of Health and Ageing
GPO Box 9848
CANBERRA ACT 2601
AUSTRALIA

Luci Australia yic

Luci de thuy de Australia ançj teer dit. Luci në Australia yic atō kek muk e kën nhom, në kuat yuëc luci ku kã tō thin læu bik luci tō thin rac në xään kók looi thook de baai.

Gëm de abekök në bën Australia aci ye nyuoth lon bi kek luci yök, agut na cok ayen cok koc yuic luci ci gēt yot nañ kediit nyickë ci thöñj kōu.

Në pæi e dhiëc 2011, cin de koc cin luci në Australia ee 4.9%. Abekök dhiëth në bëi yenë jam thin në thoory de Yinlic, koc cin luci aaye 4.1% ku koc wën dhiëth në bëi ci yenë jam në thoory Yinlic, koc cin luci aaye 6.1%. Abekök wën ci yæët Australia jock në kaam de 2006 aci thöñj kōu yen cin de koc cin luci ke ke ye 7.6% (ka ci gēt thæer). Yen abën, abekök kek ci kaam dit looi bik röt cök piny në Australia keek aançj cin thin koor në cuök yök e luci. Në thöñjdenic, kek e koc wën kek ci bën Australia ke ke nçj tæët ançj cin koor në cuök yök e luci tënë koc e ke ci kan bën në kã tuen cök.

Na göörë në luci, ke yin kuen awereek cit yik awerej cöl Australian nçj yic loiloi göörë koc. Ançj dhöl juëc kók ke wæbthait tō në internet yic ye koc yiën luci.

Te noot yin ke yi kec jal e Australia aleu ba yok na nçj ka loi rot wicke aya kak cieñ cit au tënë luci yen koc ba loi. Tënë looi juac ne Australia, koc wic luci adhil bi ke gat piny aya ruktha kënë loj pandit mac wël, ku/aya bi yi gam tënë manbeth de kuat luci aya akut circa.

Yën aleu be yin yok ayæer na gun ke ci gçr aya ruktha thiec ci tau tënë lon du. Koc yë ke muk koc koc alæu bik ka thoory thiec kecit kak lon den yë ke nyuoth, ku lon aya cik tak bik wic luci emetonjë në bën den.

Abekök cin luci aadhil bik röt gät piny tënë Centalij na læu rot tæ ci kek thöl e yæët. Ci menë abekök juëc e yam puoc bën aaye ciën wæu ke kuony ye gäm keek në wiik kee 104, tekdö keek alæu bik nañ yic de thiëc e loiloi ye miiric koc kony në wæu ci ke tæu piny në kueer de göör e luci në Maktëm de Luci Australia. Ku yen aya, abekök kek ræer alwën ku cik kã wën kók ye ke koc cuöp yic kē ka læu bik nañ yic de kuony në keriëc në kueer de Maktëm de Luci Australia.

Maktëm de koc ke luci, göör de luci ku læk de nyiny de tæët ci gam aaye ræer në websites buō kan yic:

- Göör de luci tænj koc ke Yothrelia (tënë læk looi nhom, nyuoth luci, kuric kak tæët ku ka njic Australia yic) www.jobsearch.gov.au
- Tënë luci koc Australia (tënë læk e tënë luci nhom e koc Australia) www.deewr.gov.au
- Nyic xoooc Australia (Tënë nyiny de njic xoooc) www.deewr.gov.au/tra
- Maktëm de Australia de gëm de tæët ku nyinyden (në gëm de cæatda buō ayæer ku tæët den) www.immi.gov.au/asri

Ajuër de Australia

Në Australia, ajuër aye tæu piny tæ ye yin dcm e wæu në luci yic, tajir yic ka në wæu kuon ca ke tōu kōth.

Mæktëm de Ajuër de Yothrelia ee ajuër kut tænj koc ku jol ya tajiir ben e ke kāk ke baai ril yiic tæu piny ci men e pan akim, thukuul, dhöl ke thrumbil ku gatæer.

Ajuër ku jol ya koc

Të luui yin, kē ran ci yin luoi ee ajuërdi cith e tæëm bei në wæu ku yiic. Të ci ruön jal thök, ke yin ajol athöör gät e mæktëm de ajuër yic, ee wæu ca ke dcm ku ajuër ci tæëm bei në wæuku yiic nyuoth. Yin læu ba ajuërdi cuot piny tænj yin ka ci ye juar kōth cin ke ajuër tæu piny.

Ke yin kēc guo göl në luci, ke yin adhil thiëc bi yi yiën Namba de Ajuër (TFN) në Mæktëm de Ajuër. Namba de Ajuër (TFN) ee namba loithok ye yiën koc ku jol ya akutniim bin e key a nyic ku yenë ka ken gät në ye thok. Te cin yin namba de ajuër, kē ran ci yin luoi adhil bi ajuër dit ya tæëm bei në wæu ku yiic. Apuoth ku ba namba duun de ajuër ya nyic tōu. Të pël yin randö bi namba duun de ajuër ben ka ke ya looi, ka tæ yæc yin namba duun de ajuër, ka tæ gëm yin e randö abac, ke yin læu ba l tæ ril yic aræët në miric cin.

Ajuër de miric ku tajir

Të ye yin e tak ke yin bi luui në tajir ne Australia, ke yin agöör namba de ajuër (TFN) ku namba de tajir Australia (ABN). Yin agöör ku ba rot gät piny tænj koc ye kayecë juar kōth tæ ye wæu ku juëc abik AUD75,000 wuör në ruön yic. Yin ayuic ku ba ajuër de tajirdi tæu piny tænj miric ku tekdö yin læu ba ajuër tæu piny tæ yök yin wæu në yæc de tajirdi ka kakun looi yin e ke tajir

Löñ de Australia agöör yin ba wæu ke koolciën ya tæu piny tænj ran ca luoi ebën ku agöör ba ajuër den ya tæëm bei në wæu ken yiic ku tuoc e ke Mæktëm de Ajuër.

Kök ba nyic

Bii tajiir ku kacloi kony ku bik ajuer den ku kök göör ténçj keek deet yic, Mëktëm de Ajuer ançj kajuëc cî ke gõt yee ke gãm köc. Aançj yiic ka cî gõt në thoŋ de Diŋlith ku thok kök, piöc de ka ye ke ke looi, ran bi jam ke yin ke we yoi wenyin të leer yin ë mëktëb yic, ku jol ya wël kök tō në internet yic. Mëktëm de Ajuer ee piöc cî yenë wëu ë tãau piny looi cöl 'Ajuer de Ƴothrelia – ke yuic ba nyic' atō në DVD yic ka në internet yic. 'Ajuer de Ƴothrelia' ee köc lëk të ye ajuer rot luçi thin, namba de ajuer, gõt de athöör ajuer ku kajuëc kök. Aacii gõt në thook ke thiëer ku dhiëc (15) nçj yic yi Diŋlith.

Ba kã juëc nyic:

Website: www.ato.gov.au

Telepun: 132 861 (në Australia)

Tooc de yimeel: diversity@ato.gov.au

Maktëm ë Luçci de Nyuuc Abëköök

Maktëm de Abëköök ku köc ke baai aaye wëu juëc ke luçci de nyuuc gam ku kã juëc ye ke yuic bin ë ke abëköök kuçny ku köc puoc bën ku bik ya köc tuc gup ye luuï në akut Australia yic na lëu rot në pica benden yic.

Ajuer de köc ke cök röt piny

Ajuer de köc ke cök röt piny (SGP) anhiar ku bi abëköök kony bik röt kony kepëc ku lëu kë bik röt dac mat në luçi ka ciëŋ de köc ke Australia yic ë të puoc keek yëëtë.

Maktëm de Abëköök ku köc ke baai ançj luçci den de Ajuer de köc ke cök röt piny yen ke akutnhüim kök yiën wëu bik keek ke abëköök kony në cök ë röt piny të nçj keek yic de kuçny.

Yin alëu ba kuçny de Ajuer de köc ke cök röt piny yök na ye yin ran ciëŋ alawën ku ë yin bō Australia në run ke 5 cî lo ke yin yë:

- Bō në luçj akutnhom de baäi;
- Bō në luçj de köc ruäi ke yin nçj thoŋ ë Diŋlith kor;
- Köc bō ë ke buoth abëköök nçj nyiny de kãŋ tō në bëi mec ke pen ka yãn kök men cî yenë guel apuoth në Yinçj.

Köc kök rëer në kaam kor (cimen de köc puoc diär ka rööer ken bëi në bëi kök yiic) tō në yãn ke ayeer mec keke pen ku ançj thoŋ ë Diŋlith thin kor ançj yic ku bii ke kony në wëu ténçj Ajuer de köc ke cök röt piny.

Ajuer de köc ke cök röt piny aalëu bik yin lëk dhöl wën lëu bin ë ke röt cök piny cî mën ë yik mëktëm de bëi, muçk ë miith, luçci ku thukul. Ku kaa lëu bik yin ruk kek ë yãn wën ë köc kony ku ba rot nyieç cök piny në köc yic.

Luçi de nyuuc de ë köc thiök kek yin alëu ba yök në webthait www.immi.gov.au/living-in-australia/settle-in-australia/find-help/where-to-help/

Aguir diŋlith köc dît abeköök

Piöc diŋlith yen e toŋ tueŋ ku ekë puoth lëu bi yin loom rin rëer apath në Australia ku yen alëu bin kãk piir nhomdu yök, cimen ciëŋ ku luçi wëu yen wïc. Na nçj yin yic, ke aguir diŋlith tenë köc dît abeköök (AMEP) alëu bi yin gãm pöçc tēcin wëu ë thoŋ diŋlith lëu bi yin kuçny rin bin ke kãk ciëŋ rōt col luçi aköl köl nyic ku kãk luçi kök.

Na nçj ke ca nyic tenë e AMEP, ke yin alëu ba diŋlith piöc agut cî thää 510, aya agut ba luçi thoŋ diŋlith cuçp, e kë guot ke be ben tueŋ. Na buç yin kuën kony köc nçj nyiin wën cî kek naŋ ka riliic cik ke nyic cimen thet aya riak nhom ŋotë yi kec guo ben tenë Australia, ka tēn ë cii yin naŋ luçi toŋ thin kuën de panabun, yin alëu ba thoŋ diŋlith lac nyic.

Yin apuoth ba röt gät piny tēnë yãn ke piöc keke AMEP kekë tēn yök rëer kãŋ thin AMEP Raan luçi ye köc kuçny të cit pæi ka 6 ë bën tenë Australia aya yök te de rëer. Yin apuoth ba kuën dac guoc na lëu rot ku yin alëu ba naŋ run kee 5 bin ë ke kuën du thöl. Kaam cii thöçŋ kãn alëu bii cuot ciëŋ në thee kök.

AMEP ë kuëer juëcic gam tenë piöc. Yin alëu ba lo yööt ke gaar niin kedhië aya kam kiekic, kuën ë baai ke yin mec ke thukul ka yin alëu ba kuën ë diŋlith kekë kuçny e raan piöc baai. Muçk de miith cî yenë wëu ë tãau piny atō na nçj yin miith cî lëu lo në thukul yic në kaam ye yin tō në pöoc yic ë.

Lëk maktäb de abeköök ku köc baai e lany thiëc nhom 131 881, aya neem website AMEP ë www.immi.gov.au/living-in-australia/help-with-english/amep rin bal ac yök na lëu ba piöc diŋlith kekë AMEP ku te lëu bin yi gät piny thin.

Luçci de wëric ë wël ku wëric de thok (TIS) (Thandit TIS)

Na yuic ku ba jam ke ke ran cie jam në thoŋdu, akutnhom TIS ee köc ye köc waar thook bëi në thaa ke thiërou ku ŋuan ë költök, ku në nin ka dhorou ë wik yic. Yin alëu ba akutnhom de TIS yuçp në namba 131 450. Në luçdō, maktab de miric, luçci de tajir ka luçci de akutnhom de baai göör bi jam ke yin alëu bi akutnhom de TIS cöl yi

Akutnhom de TIS de Australia ëbën ee luçci looi në wëu, në kaamdō, në yãn juëc yen ë ke luuï thin wëu ke wër ë thok aaye ke tãau piny në mëktëm de miric, luçci de köc tajir ka luçci de köc akutnhom de baai jam kek yin

Na göör yin ran ye köc waar thook të lee yin ténçj diktoor, kë yin alëu ba diktoor thiëc ku bi akutnhom TIS në dhöl de Telepun ë Diktoor. Yööt ke Ƴeçc ë wal alëu ku bik telepun ë köc ye köc waar thook yuçp ëya ku bik jam kek ë yin. Acin wëu ye ke tãau piny ténçj diktoor ku yööt ke Ƴeçc ë wal.

Akutnhom de TIS aaye puoth miët të nçj yen kë thiëc köc alwën Australia ku köc wën kek nçj nhüim baai wën nhiar lon bi yen ya naŋ luçci de agam löŋ bii ya juer piny cii thany yic të nçj köc akut nhom de Australia. Na nçj yin thoŋ de Diŋlith puoth ku të cit thoŋdō, kë yin alëu bi yi gam ba gët yöt ku ba kë dō thanyic ku ba bën ke yi ran toŋ de wër ë thook të nçj Thäändiit de TIS. Kë yen apuoth ba Bëny diit baai de wër ë thok TIS yuçp në 1300 132 621 të kōç yin kã tueŋ ba nyic.

Wël juëc kök ke ye luçci de TIS ë baai yic ëbën aatō në www.immi.gov.au/tis

Weric de rëer-thiak athöör nhomdu (citmenë, dhiëth aya acadaa ke thiëk, rukthää ke kueth, awereek ke piöoc ku awereek ke luçi) në ë diŋlith atō tenë abeköök nçj yic te cit run ka 2 ë ben denic në Australia aya gëm rëer ë baai. Kenë ë luçi cin wëu ye cuat piny. Tenë lëk juëc ke cit wëric atō tenë www.immi.gov.au/living-in-australia/help-with-english/learn-english/client/translation_help.htm

Maktäb de piöoc, luçi ku cieng tē de luçi de aguir diŋlith

Thoŋ diŋlith, gäär ku piöoc kuen nambaa yen atō cilic aguir luçi ci guir e maktäb de piöoc, Luçi ku cieng tē de luçi (DEEWR) Ku pan mac thoŋ tok ku lökt akumaa. DEEWR anoŋ yaan luçi ka 2 thiak kē thoŋ diŋlith, gäär ku aguiēr kuen tēnē kōc lui nōŋ run ka (15–64).

Kē tueŋ e thok, gār ku aguir akuen nambaa (LLNP) wēn ye gem agut ci thaa 800 cīn wēu tēēu ē piny de lon wen cin kē thoŋ piöc guiēr thin, gār ku piöc kuen nambaa tēnē yic kōc wic luçi. Ee LLNP aye wic be thoŋ kōc kōr piöc cōk piny ku/ aya akuen ku piöc kuen nambaa rin lēu bī keek l kuōny luçi puōth cīi ruōk thok yok aya ba la tueŋ kek piöoc ku piöc. Aguir aya e piöc loi rōt gam cilic piöc thin wen ci looi kēnē kony kōc wen ci dōŋ cien. kōc kōk gōōr ē loiloi nōŋ bithaa loithook cī kuēny bei tekdō aci lēu bī lō nē ye ajuēer kān yic.

Kē de rou e tē de luçi thoŋ diŋlith ku aguir akuen (WELL) wen ye wēu gam tēnē akuut ē piöc kōc luçi ke Ÿothrelia nē thoŋ diŋlith, akuen ku nyiny akuen nambaa tēnē kuōny den rin bik ka ken emēnē ku lon akōldē ku kāk wickē piöcic.

Akuma Australia aya e wēu gam tēnē kony pan mac thoŋ tok ku te diit akuma ku akut ciē kāk akuma, looŋ piöoc tēnē yeth te de piöc diit thoŋ diŋlith tēnē abekōök tueŋ yiam nōŋ yic kek puōc bēn ku mīth Abun thanwei ŋoot e kē kec diŋlith nyic apuōth yen wen cit thoŋ rou – aguir kōc yiam puōc bēn (ESL–NA). A ye aguir wic rin be kē puōth piöoc loi ku kē ci mīth Abun yiam puōc bēn yok tēnē bēēi cē kōc kē jam thin thoŋ diŋlith ku bik cil e kē nyic thoŋ diŋlith apuōth ku be ke kuōny luçi den nē kē diit piöoc tuōc guop.

Mīth Abun nōŋ yic aye kē ŋōōth bik tē cit tēnē pēēi kē 6 loi ē kē piöc thoŋ diŋlith apei dit nē Ÿōōt piöc thoŋ diŋlith/yaan aya nē bēēi Abun. Pan–Abun tok ebēn yen aci tau thin tēnē cil luōiden tēnē kē wic mīth Abun, pöoc de Diŋlith ke ye thoŋ lei, kuer piöc ESL, ku yeth de kāk piöc de thoŋ diŋlith.

Ba kē juēc nyic:

Website: www.deewr.gov.au
www.deewr.gov.au/skills/pages/default.aspx

Telepun: 1300 363 079

Kōc pan Australia

Kōc juēc ciēŋ alwēn gōōr bik ya kōc ke paan aapuōth bik kē wēn kōc keek bik ke cuōōp yic ke ke ŋot ē ke kēn gēt Ÿōt ku bik ya kōc ke baai. Kek kē kōc keek aanōŋ yic ciēŋ de Australia nē kaam cīn ciēŋ bī ya kaam puōth cīn nyiec rēēr. Na ca ke cuōōp yic ē mētōŋē kē yin alēu ba gēt Ÿōt ba ya ran ee paan. Ku kōc juēc kōk cī gēt Ÿōt aaye ke kōc bik thēm de ran bī ya ran baai tiaam.

Lēk de nyuuth de kōc ke pande Australia, kōk juēc kōk ye ye ke thiēc tēnē kōc ciēŋ, ku kōk ye ke kōc bī ke nyic ku thiōōŋ de athōr de gēt Ÿōt, yen atō aye yōk tēnē gēt ē piny de kōc baai yic nē website www.citizenship.gov.au ka yuōpē nē kueer de lēk de kōc ē baai yic nē 131 880 tē nōŋ yen kē thiēc nē Australia yic ē tēn.

Kōr lēk juec aya wēēt

Yen apuōth ba nyic lon bin aban de *athōr de gōc de piir nē Australia* yōk. Keek aarēēr thin nē thoŋ ē Diŋlith ku thook ke bēēi kōk kee 37. Keek aatō nē

www.immi.gov.au/living-in-australia/settle-in-australia/beginning-life/

Lēk rēēr ku wēēt yien atō aya ē maktēeb ē maktäb de abekōök ku kōc baai nē Australia ku bēēi ayeer. Tenē lēk juēc cī thoŋ:

Makteb de abekōök ku kōc ceŋ baai.

Telepun: 131 881 (thiec aben ne Australia Yic)
www.immi.gov.au

Lek ben kōk de Australia

www.immi.gov.au/migrants/

Lēk e piir nē Australia

www.immi.gov.au/living-in-australia/

Athor kōk de kōc Australia maktēeb ayeer

www.immi.gov.au/contacts/overseas/

Kuny kuny tēn rēēr raan ye nyooth

www.immi.gov.au/living-in-australia/settle-in-australia/find-help/where-to-help/

Website Raan

www.citizenship.gov.au

Lēk tō tueŋ

Kuny de riēc de piir

(mac, bolith, thurumbil kōc tuany) – thaa thierou ku ŋuan
Telepun: 000

Luçi weric wēl ku weric kōc thōök Thandit (TIS Thandit)

Telepun: 131 450

www.immi.gov.au/tis/

Lēk tede lon loŋ miric Asutaira

Telepun: 1800 026 222

www.regionalaustralia.gov.au

Gēm de kē cī pōōc nē luçi nē kōc ke Australia aye nyic nē website

www.immi.gov.au/asri

Mēktēm ye nyinydu caar ku cōkpiny Australia

Telepun: 1300 360 992

www.deewr.gov.au/tra

Website Miric Australia.

www.australia.gov.au

Home page

www.immi.gov.au

Thiec aben lanyic

Telepun 131 881 akolic thaa ke luçi Australia yic ē jam kēnē rāan lui te de telepun (wēl tō ayeer gat piny thaa kek ke). Na ta ayeer Australia, ke yin liem ba kōc mission Australia thiak kek yin yub.